

NAV op de bres voor eiwitrijke gewassen

De Nederlandse Akkerbouw Vakbond (NAV) pleit voor een Masterplan Eiwit. De Europese Unie moet zelfvoorzienend worden. De teelt van eiwithoudende gewassen is volgens NAV goed voor de graanprijs, het is duurzamer dan soja-importen uit Zuid-Amerika en het maakt Europa minder afhankelijk van die importen. Uiteraard is het ook goed voor de portemonnee van de akkerbouwer. Praktijkonderzoek Plant en Omgeving (PPO) berekende afgelopen najaar dat het in Nederland economisch niet interessant is.

De zelfvoorzieningsgraad van plantaardige eiwitten in de Europese Unie is laag. Meer dan 70 procent van de plantaardige eiwitten worden geïmporteerd. Soja is verreweg de belangrijkste bron van deze eiwitten. Het is een perfecte grondstof voor veevoer; het is goedkoop en bevat goede soorten eiwitten. Soja bevat 40 procent eiwit, 18 procent olie en 25 procent koolhydraten. Na China is Nederland de grootste soja-importeur ter wereld. Een deel daarvan wordt verwerkt en doorgevoerd, het eigen verbruik voor veevoer ligt rond 2,5 miljoen ton per jaar. Daarvan gaat 54 procent naar de varkens, 31 procent naar pluimvee en 14 procent naar rundvee.

Het overgrote deel van de soja komt uit Zuid-Amerika. Het areaal in Brazilië en Argentinië alleen al was in 2006 tien keer zo groot als Nederland. Daarvoor zijn miljoenen hectares tropische regenwouden gekapt en savannen ontgonnen. Erosie is er een groot probleem. Naast deze problematiek is ook bekend dat de grootschalige sojateelt een zware stempel heeft gedrukt op de werkgelegenheid op het platteland en op de lokale voedselvoorziening. Het transport kost veel energie. Daarnaast kampen grote importerende landen, zoals Nederland, met het probleem van onbalans in de fosfaatkringloop. „Het morele standpunt is dat soja uit Zuid-Amerika niet kan en mag”, zegt Ruud Timmer van PPO, een van de onderzoekers die meewerkte aan het rapport van PPO

over de mogelijkheden van de teelt van soja-
vervangers in Nederland en de Europese Unie
(zie kader).

Soja verdringt erwit

Het succes van de soja-import stamt al uit begin jaren negentig. De oorzaak ligt in het Blair House akkoord. De Verenigde Staten, toen groot exporteur van soja, wilde de export naar de Europese Unie veilig stellen. In de onderhandelingsgang ging de EU akkoord met een nul-tarief op oliehoudende zaden, waaronder ook soja valt. Bovendien zou de EU de steun aan olie- en eiwithoudende zaden beperken tot een maximum van 5 miljoen hectare.

„Dat was funest”, zegt Hans van Kessel van de NAV. Hij heeft de eiwithoudende gewassen in portefeuille. De goedkope graanvervangers verdrongen het Europese graan uit het veevoer. Door het wegvallen van de subsidie op de teelt van eiwithoudende gewassen als droge erwten verdwenen die uit het bouwplan. Van Kessel, akkerbouwer in Erichem, heeft zelf lange tijd erwten en veldbonen in het bouwplan gehad. „In de jaren zeventig en tachtig was het een welkome aanvulling op het bouwplan. In Nederland hadden we veel zaaizaadteelt, voor de uitzaai in Frankrijk. Door het Blair House akkoord is de teelt de nek omgedraaid”, zegt Van Kessel. „Voor alle landbouwproducten in de Europese Unie geldt een invoerheffing, maar voor eiwithoudende zaden niet. Dat is de bottleneck.”

Goed gewas

De vakbond ziet een aantal redenen om te pleiten voor eiwithoudende gewassen. „De eerste is de egoïstische akkerbouwreden dat we graag een goed gewas in het bouwplan willen, als aanvulling op het inkomen”, zegt Van Kessel. „Daar komt bij dat het ook goed is voor de graanprijzen. De eiwithoudende gewassen, die verdwenen door het Blair House akkoord, werden vervangen door graan. Het aanbod steeg, de vraag daalde door soja-importen. Het is goed voor de graanprijzen als er weer een concurrerend akkerbouwgewas bij komt.”

WAT ZIJN EIWITHOUDENDE GEWASSEN?

Eiwithoudende gewassen bevatten meer dan 15 procent eiwit. De eiwithoudende gewassen behoren tot de vlinderbloemigen. Ze worden geteeld voor de eiwitrijke zaden, die rijp en droog worden geoogst. De zaden zijn geschikt voor menselijke consumptie en als diervoeder. Wereldwijd telen boeren meer dan 40 soorten eiwithoudende gewassen. In Europa zijn erwten, veldbonen, lupinen (blauw, geel en wit), wikken (smalle wikke en linzenwikke) en kikkererwten de belangrijkste teelten.

Grootste producenten in de Europese Unie: Spanje, Frankrijk, Groot-Brittannië, Italië en Duitsland. Samen telen ze 86 procent van het Europese areaal eiwithoudende gewassen. Het totale areaal was in 2006 2,2 miljoen hectare. Erwten is het grootste eiwithoudende gewas met 807.000 hectare. De belangrijkste teeltgebieden zijn Frankrijk, Spanje en Duitsland met een gezamenlijk aandeel van 71 procent van het Europese areaal. Het tweede gewas is veldbonen. Groot-Brittannië en Frankrijk telen samen 65 procent van het Europese areaal. Lupinen zijn vooral te vinden in Duitsland en Polen, die samen 64 procent telen. Het centrum van de wikketeelt ligt in Spanje, met 92 procent van het areaal. Soja tenslotte wordt geteeld in Italië, Frankrijk en Hongarije.

Een andere reden is dat de NAV merkt dat de tijd rijp is om de productie en consumptie van plantaardige eiwitten te stimuleren. „Op het ministerie van VROM is de discussie aangezwengeld dat de Nederlandse veehouderij duurzamer moet. Daarin past in elk geval niet een omvangrijke import van eiwitten voor veevoer. Daarnaast is het eten van plantaardige eiwitten energetisch gunstiger dan dierlijke eiwitten. Tegelijkertijd zegt Milieudefensie dat we niet dierlijke eiwitten zouden moeten eten die geproduceerd zijn met genetisch gemodificeerd soja. De Europese Unie wil geen genetisch gemodificeerde organismen, maar via de achterdeur komt het wel binnen. Volgens Milieudefensie zit er een fors percentage in de geïmporteerde soja. De herkomst van in Europa geteeld eiwit is bovendien beter controleerbaar door de sluitende teeltadministratie.”

Masterplan eiwit

De NAV wil een masterplan eiwit om in de EU bij plantaardig eiwit te komen tot een zelfvoor-

zieningsgraad van tenminste 70 procent voor zowel food als feed. Hoewel eiwithoudende gewassen al langer op de agenda van de NAV staan, heeft de aandacht in de Tweede Kamer en het verschijnen van het PPO-rapport de boel opgeschud. Deze weken zijn de bestuurders druk met het opstellen van een voorstel voor het masterplan.

Over de perspectieven van de teelt van eiwithoudende gewassen is de NAV positiever dan het PPO-rapport (zie kader). „Ze gaan bijvoorbeeld uit van een te laag productieniveau”, zegt Van Kessel. In het rapport is uitgegaan van een opbrengstpotentieel voor voerwervten van 4,5 tot 5 ton per hectare. Maar in een Zeeuwse peulvruchtenstudieclub was de gemiddelde opbrengst van 23 praktijkpercelen in 1986 al 5,6 ton per hectare. In de laatste twee decennia is de opbrengst van wintertarwe met eenderde deel gestegen. Eenzelfde stijging van de erwtenopbrengst zou betekenen dat erwten nu 7,5 ton per hectare kunnen opbrengen.

Een kritiekpunt van NAV is bovendien dat het rapport niet onafhankelijk is. „Het is gepresen-

▲ Een perceel sojabonen in Friuli, Italië

'Soja uit Zuid-Amerika kan en mag niet'

teerd als een wetenschappelijk rapport, maar in feite staat het bol van de beleidsuitspraken. Dat klopt niet." De NAV heeft daarom een brief naar de Tweede Kamer gestuurd. „Daar hebben we nog niets gehoord. Ze hebben ons alleen verzekerd dat voor het zomerreces de Landbouwwetcommissie van de Tweede Kamer over de eiwithoudende gewassen discussieert.”

Importheffing

Wat volgens de NAV in elk geval moet gebeuren, is de teelt een impuls geven door paal en perk te stellen aan de soja-importen. „Er moet een importheffing komen op soja. Dat geeft de telers in de Europese Unie wat ruimte om tot een zekere productie te komen en een marktpositie te verwerven”, zegt Van Kessel. Hoe hoog die importheffing moet zijn, kan worden afgeleid van de kostprijsberekening waarmee de vakbond bezig is. Daarnaast pleit de organisatie voor nieuw teelt- en veredelingsonderzoek. Dat heeft in Nederland een flink aantal jaren stilgelegd. „In de tijd is de tarweopbrengst van 7,5 naar tien ton gestegen. Bij erwten en veldbonen kunnen we een nog grotere klap maken omdat er zo lang niets is gebeurd.”

Ook hoopt de NAV dat de vraag vanuit de consumentkant op gang komt. Daarbij zal het vooral gaan om plantaardige eiwitten als alternatief voedingsmiddel voor vlees. Die markt is beperkt, geeft Van Kessel toe, maar het is een hoogwaardig segment en ook dat kan perspectieven bieden voor de akkerbouw. „Er zijn op dit gebied wel initiatieven van goedwillende mensen, maar de overheid kan het veel krachtiger en breder in gang zetten.”

Moelijke discussie

Van Kessel verwacht dat technisch snel resultaat mogelijk is. „Natuurlijk niet voor volgend jaar, maar binnen tien jaar moet het makkelijk perspectief kunnen bieden. Tenslotte is in de jaren tachtig de teelt van erwten ook sterk opgekomen. Het sluimerde wat in het Zeeuwse, maar is toen heel snel in alle regio's uitgebreid. Jammer genoeg is het toen abrupt geëindigd.” Politiek resultaat zal echter langer op zich laten wachten, beseft de akkerbouwer. Het is een moeilijke discussie omdat machtsverhoudingen en verschillen in belangen van akkerbouw en veehouderij meespelen. De NAV heeft in elk geval wel een eerste resultaat geboekt bij Europarlementariër Jan Mulder. Tijdens een werkbezoek aan de NAV, dit voorjaar, heeft de VVD'er toegezegd om te onderzoeken in hoeverre het Blair House akkoord nog van toepassing is en wat de mogelijkheden zijn om van dat akkoord af te komen. „Er is destijds geen einddatum afgesproken. Maar er moeten mogelijkheden zijn, omdat de EU niet meer de EG van toen is.” Mulder is bovendien voorstander van de teelt van eiwithoudende gewassen. „Als we het zelf kunnen verbouwen, waarom dan niet? Het moet hier gebeuren, daar zijn we het over eens. En dat kan zonder op een volgende hervorming te wachten.”

Saldo erwten en veldbonen te laag voor vervanging soja in veevoer

Sojavervangers maken alleen kans in het rantsoen te worden opgenomen als ze een hoog eiwitgehalte hebben tegen een aantrekkelijke prijs. Erwten, veldbonen en lupines zijn technisch gezien goede vervangers voor soja in het diervoer. Maar ze zijn te duur om soja geheel uit het diervoeder te verdringen. Sojaschroot, datgene wat overblijft nadat de 18 procent olie uit de sojaboon is gehaald, is goedkoop. Het heeft een hoog eiwitgehalte en het is kwalitatief ook zeer geschikt als eiwitbron in krachtvoer.

Dat staat in het rapport *Perspectieven van sojavervanging in voer, op zoek naar Europese alternatieven voor soja*. Dit rapport is afgelopen najaar na een bureaustudie uitgebracht door Praktijkonderzoek Plant & Omgeving (PPO) in Lelystad. Daarbij is samengewerkt met het LEI en Animal Science Group (ASG). Aanleiding waren vragen in de Tweede Kamer over de mogelijkheid om zelfvoorzienend te worden voor plantaardige eiwitten. Landbouwminister Gerda Verburg heeft toegezegd om dat te laten uitzoeken en legde dat aan PPO voor. Voor het doorrekenen van alternatieven voor soja is bij het onderzoek uitgegaan van de dieraantallen en benodigde voervolumes van 2006. Voor de grondstofprijzen is gekeken naar het prijsniveau 2005/2006 (laag prijsniveau) en het prijsniveau 2008 (hoog prijsniveau). Erwten kunnen soja vervangen in varkens- en pluimveevoer, lupinen en veldbonen zijn geschikt voor gebruik voor rundvee. Erwten, veldbonen en lupinen kunnen soja in diervoeder wel deels vervangen, maar daarvoor moet volgens het rapport de prijs omlaag. Bij een daling van de erwtenprijs met 20 procent neemt volgens de berekeningen het aandeel sojaschroot in diervoeders af met 38 tot 49 procent (zie tabel). De werkelijke vervanging is afhankelijk van het prijsniveau van de producten. Bij eenzelfde prijsdaling voor veldbonen en lupinen ligt de reductie op 21 tot 40 procent. Wanneer de prijzen van erwten met 50 procent dalen, dan neemt de sojabehoeftes af met 52 tot 75 procent. Voor lupinen en veldbonen geldt bij een halvering van de prijs een daling in de sojabehoeftes van 45 procent.

Benodigd areaal

In de rantsoenberekeningen is ook berekend welk areaal erwten nodig is om 38 tot 49 procent van het sojaverbruik te vervangen. Erwten zijn onder Nederlandse omstandigheden het meest geschikt als alternatieve eiwitbron. Als de erwtenprijs met 20 procent zakt, is een erwtenareaal nodig van 758

duizend hectare bij een laag prijsniveau en 941 duizend hectare bij een hoog prijsniveau. Het totale akkerbouwareaal in Nederland is ruim 1 miljoen hectare. Bij de teelt van erwten is het verstandig een 1 op 5 rotatie toe te passen. Dan is maximaal 211 duizend hectare beschikbaar voor de teelt van erwten. Bij dezelfde berekeningen toegepast voor de overige landen in Noordwest Europa is de situatie anders. België, Duitsland, Denemarken, Frankrijk, Luxemburg en Groot-Brittannië hebben per hectare een lager sojaverbruik. In het rapport is berekend dat er in theorie in deze landen het akkerbouwareaal voldoende groot is om een vergelijkbaar deel van de soja te vervangen als in Nederland. Afhankelijk van de prijsverlaging is daarvoor tussen de 3,3 en 6,8 miljoen hectare nodig, op een totaal akkerbouwareaal van 42,9 miljoen hectare.

Steun nodig

Om de teelt van erwten in Nederland te stimuleren, is financiële steun nodig. Het saldo kan niet concurreren met het saldo voor tarwe. Met meer teelt- en rassenonderzoek neemt het saldo van erwten toe, verwacht PPO, maar het verschil in saldo ten opzichte van tarwe zal niet wezenlijk kleiner worden. Extra onderzoek alleen heeft daarom geen effect. Het is volgens PPO alleen belangrijk als het gebruik van sojavervangers ook via andere maatregelen wordt gestimuleerd. Een subsidie op teelt en verwerking door de mengvoederindustrie is volgens het rapport geen logisch te volgen lijn, gelet op de internationale handelsafspraken. Bovendien gaat het daarbij om zeer hoge bedragen, berekent PPO. Een prijsverlaging van 20 procent bij een areaal van 900 duizend hectare betekent een telersubsidie van 600 miljoen euro per jaar. Teelt in Centraal en Oost Europa is economisch sneller interessant dan in West Europa, maar de transportkosten maken de concurrentie met soja moeilijk.

REDUCTIE SOJAGEBRUIK BIJ 20 PROCENT PRIJSVERLAGING VAN SOJAVERVANGERS

	Reductie in sojaverbruik			
	Prijsniveau 2006		Prijsniveau 2008	
	in 1000 ton	in procenten	in 1000 ton	in procenten
Prijs erwten -20 procent	913	38	1.174	49
Prijs veldbonen/lupinen -20 procent	953	40	513	21